

Uniwersytet
Kazimierza
Wielkiego
w Bydgoszczy

Centrum
Dydaktyki
Nowoczesnej

MODUŁ ZIELONA TRANSFORMACJA

Zielona transformacja jako strategia rozwoju Unii Europejskiej, nowy model gospodarki oraz wyzwanie dla uczelni wyższych w obszarze kształcenia – część 5

dr Barbara Panciszko-Szweda,

dr Wojciech Trempała

Materiał dostępny na licencji Creative Commons Uznanie autorstwa 4.0 Międzynarodowe (CC BY 4.0)

Fundusze Europejskie
dla Rozwoju Społecznego

Rzeczpospolita
Polska

Dofinansowane przez
Unię Europejską

NCBR

Narodowe Centrum Badań i Rozwoju

Część 5: (autor: dr Wojciech Trempała)

Świadomość ekologiczna jako wyzwanie dla edukacji

Świadomość ekologiczna - definicja

Jest to oparty na określonej wiedzy, intuicji, wartościach, wrażliwości i doświadczeniach zespół jawnych, jak i utajonych postaw generujących:

- a) względnie trwałe przekonania, sądy i oceny na temat przyrody, relacji człowieka z przyrodą oraz oddziaływania człowieka na przyrodę,
 - b) uczucia związane z przyrodą, relacją człowieka z przyrodą oraz jego postępowaniem wobec niej
 - c) dyspozycje do zachowań wobec przyrody, pomiędzy którymi to elementami występuje określony związek wewnętrznej spójności oraz określona zbieżność z rzeczywistym zachowaniem
- (Trempała, Panciszko-Szweda, 2023, s. 99).

Dojrzała świadomość ekologiczna jako zadanie edukacji cz. 1.

Składają się na nią następujące komponenty:

- a) Wysoki poziom wiedzy naukowej na temat przyrody i mechanizmów jej funkcjonowania, a także obecnych i potencjalnych zagrożeń ekologicznych (wyobrażenia ekologiczna) – zwłaszcza tych, które mogą stanowić ryzyko dla pomyślności oraz trwałości obecnych form życia na Ziemi.
- b) Przyjazny i odpowiedzialny stosunek wobec przyrody i wartości życia, tj. ludzi, jak również istot pozaludzkich, poszczególnych ekosystemów i całego ekosystemu biosfery, a nawet kosmosu – sumienie ekologiczne

Dojrzała świadomość ekologiczna jako zadanie edukacji część 2.

Składają się na nią następujące komponenty:

- c) Gotowość do zachowań utrzymujących wysoką, bądź podnoszących jakość stanu środowiska przyrodniczego - a więc także środowiska życia ludzkiego.
- d) Przezorność w planowaniu działań w przyrodzie i zachowania prośrodowiskowe.

Świadomość ekologiczna społeczeństwa polskiego:

Najbardziej popularne badania na próbach ogólnopolskich:

- Od 1992 roku prowadzone przez Instytut Na Rzecz Ekorozwoju, [Publikacje Instytutu na Rzecz Ekorozwoju](#)
- Od 2011-2024: przez Ministerstwo Środowiska RP/Ministerstwo Klimatu i Środowiska RP, [link do badań na stronie Ministerstwa Środowiska](#)

Świadomość ekologiczna społeczeństwa polskiego – ochrona środowiska w hierarchii ważności spraw państwa – lata 1992-2008:

1992-1993: 1 miejsce

1997: 2 miejsce

2000: 5 miejsce

2004: 4-5 miejsce

2008: 6 miejsce

Świadomość ekologiczna społeczeństwa polskiego – ochrona środowiska w hierarchii ważności spraw państwa – lata 2012-2024:

2012: 10 miejsce

2014: 12 miejsce

2018: 7 miejsce

2020: 1 miejsce

2022: 5 miejsce (za ochroną zdrowia, oświatą i nauką, wymiarem
sprawiedliwości i bezpieczeństwem energetycznym)

2024: jak wyżej

Świadomość ekologiczna społeczeństwa polskiego – najważniejsze zagrożenia ekologiczne – część 1:

- W ostatnich latach są to zwłaszcza zanieczyszczenia powietrza i wód.
- Lista ta jest mocno uwarunkowana sytuacją bieżącą w kraju (np. gdy jest susza rośnie problem wyczerpywania się zasobów wodnych, a gdy rok jest mokry to zaniepokojenie tym problemem spada).

Świadomość ekologiczna społeczeństwa polskiego – najważniejsze zagrożenia ekologiczne – część 2:

- W latach 90. XX wieku i na początku XXI wieku większe znaczenie miały problemy o charakterze globalnym (dziura ozonowa, zmiany klimatu).
- Percepcja zagrożeń globalnych jest uwarunkowana oceną lokalną środowiska w skali kraju, jak i miejsca bezpośredniej aktywności życiowej.

Świadomość ekologiczna społeczeństwa polskiego – wybrane zależności socjodemograficzne i inne zmienne objaśniające – część 1:

- Wiek, wykształcenie, płeć, przekonania polityczne to zmienne często różnicujące świadomość ekologiczną na poziomie deklaratywnym.
- Miejsce zamieszkania różnicuje świadomość ekologiczną, lecz obecnie rzadziej w kategorii miasto/wieś, a częściej w odniesieniu do poziomu bezpośredniego narażenia na ryzyko ekologiczne.

Świadomość ekologiczna społeczeństwa polskiego – wybrane zależności socjodemograficzne i inne zmienne objaśniające – część 2:

- Bieżąca sytuacja ekonomiczna ma bezpośredni wpływ na gotowość do zachowań proekologicznych.
- Wspieramy najchętniej te proponowane działania proekologiczne, które w najmniej bezpośredni sposób uderzają w nasze interesy. A najchętniej te, które służą naszym interesom
- Troska o zdrowie oraz przyszłe pokolenia to główne źródła motywacji proekologicznych w Polsce.

Skąd wynika potrzeba włączania edukacji ekologicznej do programów i treści realizowanych przez nas modułów? – część 1

Ze względu na:

- Realizację zasad sprawiedliwości i solidarności międzypokoleniowej
- Negatywne reakcje emocjonalne wśród młodzieży na kryzys środowiskowy i jego konsekwencje (Gulla, Tucholska, Ziernicka-Wojtaszek, 2020); [Klimat calosc RUJ.pdf](#)

Skąd wynika potrzeba włączania edukacji ekologicznej do programów i treści realizowanych przez nas modułów? – część 2:

Ze względu na:

- Polaryzację społeczną wokół kwestii ekologicznej i proponowanych przez decydentów rozwiązań/zmian w zakresie społecznej praktyki.
- Kształtowanie nawyków sprzyjających wysokiej jakości życia w bezpiecznym, zdrowym środowisku.

Cztery pary przeciwstawnych postaw młodzieży wobec kryzysu środowiskowego

- 1. Proekologiczna aktywność vs determinowana ekonomicznie bierność.**
- 2. Pragnienie świata bez limitów vs świadomość braku drugiej planety.**
- 3. Żal za bierność rządzących vs sprzeciw wobec aktywności rządzących.**
- 4. Strach vs wyparcie.**

Proekologiczna aktywność vs determinowana ekonomicznie bierność – część 1

- Obszar ten odnosi się do dylematów jakie funkcjonują wśród młodych na polu wyboru pomiędzy bezpieczeństwem ekonomicznym oraz socjalnym „tu i teraz”, a bezpieczeństwem ekologicznym „teraz i w przyszłości”.
- Młodzi są świadomi zagrożeń wynikających z kryzysu ekologicznego, na poziomie deklaratywnym bliska jest im idea zrównoważonego rozwoju, a nawet wyrażają gotowość do ponoszenia indywidualnych kosztów na rzecz poprawy jakości środowiska przyrodniczego.

Proekologiczna aktywność vs determinowana ekonomicznie bierność – część 2

- Jednak brak zaspokojenia podstawowych potrzeb materialnych związanych m. in. ze stabilnym zatrudnieniem, rosnącymi kosztami życia, alienacją mieszkaniową stanowił i nadal stanowi barierę na drodze do realizacji wartości pozamaterialnych związanych z zaangażowaniem społecznym i obywatelskim wśród młodzieży, w tym także w obszarze walki z problemami ekologicznymi (Bernaciak et al., 2021; Ziemiańskie atakują 2022; Deloitte, 2023; Lata Dwudzieste, Profeina, & Clean Air Fund, 2023; Paradowska et al. 2023; Proszowska et al., 2024; Deloitte 2024; Ziemiańskie atakują 2024; Deloitte, 2025).

Pragnienie świata bez limitów vs świadomość braku drugiej planety część 1.

- Jak wynika z licznych badań - prowadzonych w Polsce, jak i na świecie - większość młodych osób odczuwa silne zaniepokojenie zmianami klimatu, przyszłość naznaczona zwłaszcza kryzysem klimatycznym jawi się im jako przerażająca, a ludzkość zawiodła ich zdaniem w walce ze zmianami klimatu.
- Mimo to do najważniejszych aspiracji życiowych wskazywanych przez młodzież należy chęć podróżowania, dobra praca i płaca, samorealizacja (Trempała, 2024, pp. 59-66).

Pragnienie świata bez limitów vs świadomość braku drugiej planety część 2.

- Obecna w deklaracjach młodzieży i młodych dorosłych świadomość zagrożeń ekologicznych nie wiąże się z chęcią odejścia od dotychczasowych wzorców konsumpcji czy wyrażaniem zgody na limitowanie własnych potrzeb w świecie ograniczonych możliwości. Szybki i wygodny styl życia oraz trudność w zmianie własnych nawyków to – jak wynika z dostępnych rezultatów badań - jedne z częściej wskazywanych determinantów niepodejmowania aktywności ekologicznej wśród młodych Polaków (Bernaciak et al., 2021; Bernaciak et al., 2022).

Żal za bierność rządzących vs sprzeciw wobec aktywności rządzących - część 1.

- Wśród młodzieży i młodych dorosłych można również dostrzec polaryzację postaw w odniesieniu do ocen skuteczności rządzących w zakresie polityki ekologicznej.
- Łączy je jednoznacznie negatywna ocena działań decydentów, lecz zdecydowanie różni zakres treściowego uzasadnienia tej krytyki.

Żal za bierność rządzących vs sprzeciw wobec aktywności rządzących – część 2.

- Wyniki dostępnych badań wskazują, iż młodzi obwiniają rządy i polityków za zbyt opieszałość w walce z kryzysem klimatycznym i brak efektywności na polu wdrażania skutecznych narzędzi przeciwdziałania jego skutkom (Hickmann et al 2021, s. 869; Dunne, Bijwaard, 2021, s. 5-25; Walczak, Tędziagolska, 2022, s. 38; Galway, Field 2023, s. 4-5; Sztop-Rutkowska, Maszkowska, 2023, ss.70-72).
- Protestują w szkolnych strajkach klimatycznych, zasilają radykalne ruchy proklimatyczne (Kocyba et al., 2020; Marquardt, 2020; Cloughton, 2021; Sztop-Rutkowska, Maszkowska, 2023, pp. 50-51; Soler-i-Martí et. al., 2024)

Żal za bierność rządzących vs sprzeciw wobec aktywności rządzących – część 3.

- Z drugiej strony to młodzież i młodzi dorośli – zwłaszcza mężczyźni - stanowią najsilniejszą grupę wyborców ugrupowań politycznych, które w swoich programach odrzucają chociażby zielony ład a jego postulaty określają mianem pseudoekologii czy dyktatem ideologii klimatycznej.
- Jest to pewien wyraz sprzeciwu wobec danin, regulacji, ograniczeń społecznych wprowadzanych w ramach polityki ekologicznej, które są odbierane jako zamach na wolność osobistą, wolną przedsiębiorczość etc.

Żal za bierność rządzących vs sprzeciw wobec aktywności rządzących – część 4.

- Młodzi mają też chociażby świeże wspomnienie restrykcji związanych z pandemią.
- Wyniki badań przeprowadzonych wśród polskiej młodzieży przez Zofię Bieńkowską, Piotra Drygasa oraz Przemysława Sadurę (2021, s.57) wskazują, że doświadczenie to potencjalnie zmniejsza ich gotowość do akceptowania ograniczeń związanych z ochroną środowiska. Traktowane mogą być one bowiem jako zamach na ich osobistą wolność czy poczucie autonomii.

Strach vs wyparcie – część 1

- Wśród młodzieży i młodych dorosłych dostrzec można strach i niepokój związany - zwłaszcza w kontekście katastroficznych narracji – ze zmianami klimatu.
- Jak wynika z licznych badań prowadzonych w Polsce oraz na świecie obawy i strach związane z kryzysem klimatycznym dotyczą większości, a czasem – w zależności od sposobu zadania pytania czy też miejsca prowadzenia badań – zdecydowanej większości młodych z generacji Z czy millenialsów (Hickmann et al. 2021, pp. 866-868; Dunne & Bijwaard, 2021, s. 8 i 18; Galway & Field 2023, s. 3-7; Sienkiewicz-Wilowska & Zamojska 2023, s.197-207; Nowak 2023 et al.; Trempała & Kapsa, 2024, s. 173-178; Lewandowski et al., 2024, s. 884-889).

Strach vs wyparcie – część 2

Na rosnącą liczbę przypadków lęku czy stresu ekologicznego wśród młodzieży, które wymagają interwencji specjalistów coraz częściej zwracają uwagę eksperci, zwłaszcza psycholodzy i lekarze (Hayes et al. 2018; Hickman 2020; Tucholska & Gulla 2022; Boluda-Verdú, 2022).

Strach vs wyparcie – część 3

Postawy negacjonistyczne są także silnie wzmacniane przez społecznościowe media, w których nasila się zjawisko propagowania nowych form denializmu ekologicznego. Treści te nie podważają dziś istnienia kryzysu klimatycznego, a nawet antropogenicznych źródeł tego kryzysu, lecz wskazują brak zasadności wprowadzania polityki ekologicznej ze względu na wyolbrzymianie jego skutków, niemożność odwrócenia tychże zmian, niewiarygodność nauki w zakresie formułowanych prognoz (Cann & Raymond 2018; Petersen et al., 2019; Horton, 2024; Trempała 2024, p. 65).

Materiał opracowano w ramach projektu
„Doskonałość Dydaktyczna na UKW”
nr FERS.01.05-IP.08-0229/25-00

Projekt realizowany w ramach programu Fundusze Europejskie dla Rozwoju Społecznego 2021–2027, współfinansowanego ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego Plus oraz budżetu państwa.

Fundusze Europejskie
dla Rozwoju Społecznego

Rzeczpospolita
Polska

Dofinansowane przez
Unię Europejską

NCBR
Narodowe Centrum Badań i Rozwoju

Uniwersytet
Kazimierza
Wielkiego
w Bydgoszczy

Centrum
Dydaktyki
Nowoczesnej

Dziękujemy za uwagę!

Materiał szkoleniowy przygotowany przez:

dr Barbarę Panciszko-Szwedę

dr Wojciecha Trempałę

Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy

Udostępniono na licencji CC BY 4.0

<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.pl>

Fundusze Europejskie
dla Rozwoju Społecznego

Rzeczpospolita
Polska

Dofinansowane przez
Unię Europejską

NCBR
Narodowe Centrum Badań i Rozwoju